

ЛУКІНА ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

д. держ. упр., професор, професор кафедри управління освітою НАДУ при Президентіві України, професор кафедри державної служби та менеджменту освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України

ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Якість освіти та її забезпечення у розвинених країнах, як напрям політики і діяльності держави, займає одне з пріоритетних місць, тому що усвідомлюється як основа забезпечення соціально-гуманітарного розвитку та економічного зростання, конкурентоспроможності країни та зміцнення її наукового а інтелектуального потенціалу. Для української держави та суспільства проблема забезпечення та поліпшення якості освіти не є новою, але її вирішення, особливо у сфері професійної освіти, лежить в площині створення нових для нашого суспільства механізмів взаємодії суспільства та освітнього процесу, заснованих на можливості безпосередньої участі учасників освітнього процесу (роботодавців, студентів) у формуванні змісту освіти та реалізації вільного вибору якості освітніх послуг. Державна політика у сфері освіти України декларує своє спрямування на необхідність розвитку особистості як основного національного багатства, забезпечення неухильного поліпшення якості освіти, запровадження механізмів її забезпечення. Національною доктриною розвитку освіти ще у 2002 р. було проголошено, що «розвиток людини має розглядатися як головна мета, ключовий показник і основний важіль сучасного прогресу», відповідно до чого актуальним завданням стало «забезпечення доступності здобуття якісної освіти протягом життя для всіх громадян та подальше утвердження її національного характеру» [8].

Як відомо, гуманітарний розвиток являє собою процес удосконалення суспільства шляхом наближення до потреб людини в усіх сферах суспільного життя, створення умов для максимального розвитку національної культури, розкриття творчого потенціалу й самореалізації кожної особистості відповідно до її потреб та інтересів. У контексті соціального виміру гуманітарний розвиток означає створення для людини, як головного національного ресурсу, умов реалізації всіх її можливостей [5]. Виходячи з такого підходу має формуватися політика у сфері якості освіти в усіх проявах, яка передбачає створення рівних можливостей щодо здобуття освіти, як першої необхідної умови забезпечення якості, сприяння професійній реалізації кожного громадянина, запровадження адресної охорони здоров'я і соціального захисту як соціального підґрунтя для розвитку інтелектуального потенціалу особистості.

Серед завдань, на вирішення яких має орієнтуватися політика України щодо забезпечення якості освіти як основного рушія соціального і гуманітарного розвитку, накопичення інтелектуального, освітнього потенціалу нації та збільшення людського капіталу особливої уваги потребує підвищення доступності якісних освітніх послуг, у тому числі шляхом

підтримки обдарованих дітей, дітей із малозабезпечених сімей, осіб з особливими потребами; розвиток професійної освіти з урахуванням тенденцій на ринку праці, перспектив соціально-економічного розвитку регіонів; розвиток системи безперервної освіти як основи життєвого успіху особистості та перетворення провідних закладів вищої освіти на сучасні наукові центри, що здатні виробляти сучасні наукоємні технології у різних галузях знання [4]. Разом з цим, за оцінками Світового банку, Індекс економіки знань, який розраховується за показників розвитку інноваційної системи, освіти й людських ресурсів, інформаційно-комунікаційних технологій та економічного режиму і державного управління, для України становить 5,55, тоді як для провідних країн світу він перевищує 8,21 [4].

Необхідність забезпечення належної якості освіти проголошується у різних правових документах України, зокрема визначена законом «Про освіту» (2017).

Підтвердженням орієнтованості політики України у напрямі забезпечення якості освіти слугують різноманітні міжнародні рейтинги. Зокрема за оцінками Всесвітнього економічного форуму Україна в 2016 році поліпшила свої попередні результати, піднявшись на 24 місце (НСІ – 71,27) у рейтингу 130 країн світу щодо розвитку людського капіталу [2].

Україна традиційно демонструє достатньо високі показники індексу людського розвитку – HDI, але лише завдяки високим показникам його складової – освітнього індексу. Тимчасове зменшення цього показника у період 2014-2015 років [1] свідчить про наявність тривалого негативного впливу серйозних глибинних процесів політичного і соціально-економічного характеру на систему освіти та необхідність перегляду державної освітньої політики, зміну традиційних механізмів державного управління сферою освіти, як таких, що підтвердили свою неспроможність та низьку ефективність у період суспільних трансформацій.

Іншим індикатором, що ілюструє результативність державної політики забезпечення якості освіти, є індекс соціального прогресу (The Social Progress Index), який з 2103 року вимірює досягнення країн з точки зору їх соціального [9]. Відмінною ознакою цього індексу є те, що він не містить показників економічного розвитку, а орієнтується на оцінку суспільного благополуччя в країнах і обчислюється за 50 показниками, які поділяються на три основні групи, одна з яких безпосередньо віддзеркалює результативність державної політики забезпечення якості освіти та діяльності органів влади щодо її реалізації. Цю групу складають індикатори доступу до базових знань, інформації і засобів комунікації, рівень писемності населення, рівень охорони здоров'я та екологічна стійкість. Згідно з цим рейтингом, Україна поступово втрачає свою позицію щодо зусиль держави у забезпеченні соціального прогресу: у 2014 році країна посідала 62 місце з значенням індексу 64,91; у 2015 р. – при збереженні місця у рейтингу зменшила значення індексу до 65,69, а у 2016 р. опустилася на 64 місце з показником 68,35 [9], зберігаючи поки що достатньо потужний освітній потенціал, а отже й потенціалу розвитку саме на підґрунті використання потенціалу економіки знання [6, с. 252].

Дана ситуація свідчить про неадекватність і недовість механізмів реалізації державної політики забезпечення якості освіти сучасним суспільним процесам і соціальним змінам. Це підтверджується щорічним індексом добробуту британського інституту Legatum, згідно з яким Україна

посідає 70 сходинку, займаючи найнижче місце за економічним показником – 127 та за якістю державного управління – 120 [10].

Неадекватність показників індексу рівня освіченості в Україні індексам тривалості життя, рівню матеріального благополуччя та конкурентоспроможності нашої держави свідчить про неефективність політики забезпечення якості освіти та низьку результативність діяльності уряду, що призводить до загострення проблем гуманітарного і соціального розвитку в Україні, зокрема: погіршення показників людського розвитку і демографічної ситуації, зниження якості освіти, конкурентоспроможності країни, скороченням очікуваної тривалості життя тощо.

Не зовсім втішною є ситуація з конкурентоспроможністю як окремої людини, фахівця, так і країни у цілому. Україна опустилася у рейтингу країн за індексом Глобальної конкурентоспроможності у 2017 р. в порівнянні з попереднім на 6 позицій з 79 на 85 місце [7]. Варто зазначити, що рівень конкурентоспроможності України є нестабільним і позиція нашої країни у рейтингу постійно коливається, але у цілому спостерігається погіршення даної характеристики. Вплив якості освіти, як чинника соціального і гуманітарного розвитку країни, на загальний стан конкурентоспроможності дуже яскраво проявляється у погіршенні якості математичної і природничої освіти (з 30 у 2015 р. до 38 місця у 2016 р.), охорони здоров'я та початкової освіти (з 45 у 2015 р. до 54 місця у 2016 р.). У цілому параметри, які належать до категорії показників, підсилюючих продуктивність, за розглядуваний період опустилися у рейтингу ще нижче – з 67 до 74 позиції (що означає неконкурентність України) [7].

Інновації є потенціалом для зростання економіки, а отже й соціального розвитку та появи нових можливостей для задоволення гуманірних потреб людей. За даними американської неурядової організації Social Progress Imperative, індекс соціального розвитку визначає рейтинги країн на базі показників, що мають безпосередній вплив на якість життя людей. У 2014 р. Україна отримала 66,43 бали з 100 можливих, увійшовши до групи країн з рівнем соціального розвитку «нижче середнього». Незважаючи на те, що Україна традиційно демонструє високі показники у сфері доступу до вищої освіти та до базових знань (31 та 28 місця відповідно), вона має високий рівень корупції (109 місце зі 144), у т.ч. у сфері освіти, що є одним з основних причин незадовільної якості освіти [3].

Отже, політика забезпечення якості освіти виступає головним чинником формування і розвитку людського потенціалу, а результативна її реалізація спричинює соціально-гуманітарний розвиток суспільства.

Список використаних джерел:

1. Human Development Reports. Education index. – Режим доступу : www.hdr.undp.org/en/content/education-index
2. The Global Human Capital Report 2017. – Режим доступу : www.weforum.org/reports/the-global-human-capital-report-2017.
3. Індекс соціального розвитку, 2016. – Режим доступу : www.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/research/social-progress-index-2016.html
4. Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року: проект, розробл. НАПН України. – Режим доступу : www.adm-km.gov.ua/doc/doc862_100712.doc.
5. Концепція гуманітарного розвитку України: проект, розробл. роб. групою під кер. акад. НАНУ Жулинського М.Г.). – Режим доступу : www.old.niss.gov.ua/table/koncsep.htm

6. Мороз В. Динаміка зміни індексу освіченості населення в Україні як якісна характеристика системи трудового потенціалу країни / В. Мороз // Вісник НАДУ. – 2009. – № 2. – С. 249 – 256.

7. Позиція України в рейтингу країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2015-2016. – Режим доступу : www.edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti-0.

8. Про Національну доктрина розвитку освіти : указ президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002. – Режим доступу : www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002.

9. Рейтинг стран мира по повню социального прогресса. – Режим доступа : www.gtmarket.ru/research/social-progress-index/info.

10. Україна займає 37 місце за рівнем освіти за рейтингом індексу добробуту. – Режим доступу : www.na.mil.gov.ua/25950-ukrayina-zajmae-37-misce-za-rivnem-osviti-za-rejtingom-indeksu-dobrobutu-video.

МОРОЗ СВІТЛАНА АНАТОЇВНА

к. держ. упр., старший науковий співробітник Навчально-науково-виробничого центру Національного університету цивільного захисту України

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НОРМ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ: ПРИНЦИП ПОСТІЙНОГО ПОЛІПШЕННЯ

В обґрунтуванні місця та ролі загального менеджменту у становленні державного управління, слід звернути увагу на традиції розгляду змісту цього феномену через призму «процесів і функцій управління в спектрі повноважень держави» [1]. Акцент уваги на «процесах та функціях управління» не лише створює підґрунтя для прийняття до уваги інструментарію загального менеджменту для розгляду проблематики державного управління на теоретичному рівні, а і обумовлює його використання на рівні практичної діяльності суб'єктів державного управління. Таким чином, використання норм міжнародних стандартів якості серії ISO 9000:2007, опрацювання яких було здійснено без прив'язування їх змісту до процедур державного управління, не лише є виправданим та необхідним кроком, а і таким, що забезпечує підвищення ефективності державноуправлінського впливу. У межах цієї публікації ми ставимо за мету конкретизувати деякі з напрямів державного управління якістю вищої освіти через призму змісту одного з принципів управління якістю ISO 9000:2007, а саме принципу системного підходу. Окремі з напрямів використання норм ISO 9000:2007 в системі державного управління були нами розглянуті у межах попередніх публікацій [4; 7].

Принцип постійного поліпшення або удосконалення визначено нормами ISO 9000:2007 на рівні одного з обов'язкових принципів управління якістю [5, с. 12], адже постійне покращення основних показників функціонування організації є обов'язковою умовою підвищення її ефективності та конкурентоспроможності. Удосконалення системи є своєрідною рефлексією на зміну умов її функціонування та розвитку. Організація яка перестає змінюватись (зміна системи, структури, напрямів професійної діяльності тощо) не лише втрачає свою конкурентоспроможність на ринку, а і значно